

לפרשת וישב – תשע"ג

איש החלומות או איש המציאות?

אריאל טוכפלד

כאשר מבקשים לתאר את דמותו של יוסף, מצטיירת לנו תמונה על אדם ששרוי בתוך חלומותיו, ומנסה להימנע מהתנגשות ביניהן לבין חלומותיו. יוסף הוא נער, מסלסל בשערו ועושה מעשה נערות. הוא גדל על ברכי אביו, שמטפח אותו ולא מסתיר את העדפתו לבן של רחל אשתו. הוא לומד את התורה שיעקב למד בבית המדרש של שם ועבר. הוא מקבל את התואר "נער את בני בלהה ובני זלפה", הוא המושיע של המסכנים בתוך הבית. הוא הדיין שמביא את דיבת אחיהם רעה אל אביו.

הוא חולם חלומות על מלכות ושלטון, ומעז לספר אודותיהם לאחיו. הוא מתעלם מכל רגש שלילי בנוגע אליו, שהוא עלול לגרום אותו במעשיו. גם כאשר החלומות מתקשות למצוא את ביטויים המדויק במציאות, שהרי לא יתכן שגם השמש וגם הירח ישתחוו לו כי אמו כבר מתה, הוא ממשיך לספר אותם ולהאמין שיבוא יום והתוכן שלהם יתממש.

גם כאשר המציאות הקשה מתנגשת בחזון האידיליה, כאשר יוסף נמכר לעבד לפוטיפר, הוא מרגיש את עצמו לשר וחשוב. בעיניו, בעל הבית הוא רק בעל התואר, ואילו הוא זה שלמעשה מנהל את כל מה שקורה בבית. הוא טוען שבעליו איננו גדול ממנו בבית הזה, וההגבלה היחידה שיש לו היא אשת אדוניו.

יוסף נראה כל כך מנותק מהמציאות, שלאחר שהוא נשבה בבית האסורים, הוא תולה את יתרו בשר המשקים. מצידו של השר היה פה סך הכל עבד שהצליח לו השעה, ולכן מייד כשהוא יוצא מהבור הוא שוכח את יוסף. לעומת זאת, יוסף באמת חשב שיכולה להיות לו ממנו ישועה, ואפשר לדמיין את האכזבה שיוסף חש במשך שנתיים, עד ששר המשקים באמת נזכר ביוסף, בגלל חלומות פרעה.

אך בניגוד לתיאור הזה, יש לשים לב לביטוי מאוד משמעותי שמופיע בתורה. הכתוב מעיד שהאחים חשים על יוסף קנאה. "ויקנאו בו אחיו". הרש"ר הירש מעיר שהמקנא רואה סכנה באחר לדרישותיו הצודקות. תחושת קנאה אינה נובעה כאשר עומד מולנו חולם חלומות שואג אדם שרואה את השכן שלו קונה רכב חדש והוא חש קנאה, הוא מבין שהשכן שלו יכול להרשות לעצמו רכב חדש והוא נאלץ לנסוע באוטו המשומש והישן משנת תרפ"ו, כיוון שהוא לא יכול לעמוד בהוצאה הגדולה.

האחים שומעים את החלומות של יוסף, וגם את היחס של אביהם לחלום, ואז הם מקנאים. הם יודעים שיוסף יהיה בסופו השליט עליהם, ובזה הם מקנאים. התגובה הראשונה לדבר שהם עושים הוא ללכת משם – "וילכו אחיו, לרעות את צאן אביהם בשכם", והנקודות מעל המילה "את" מלמדת שהלכו לרעות את עצמם, הלכו משם בגלל שלא רצו להתקרב ליוסף שעתיד לשלוט עליהם, אולי זה מה שימנע את הגזירה הזו.

יוסף הוא הרבה יותר מציאותי ממה שנדמה. הריאליסטיות שלו הנחתה אותו לאורך כל חייו. אילו היה יוסף מנותק מהמציאות, הוא היה חי במנותק מהעולם. אך יוסף היה מנהיג בטבעו. כשיעקב פוגש את עשו הוא נעמד לפני רחל אמו, כדי שלא יתן בה עיניו אותו רשע; בביתו הוא היה נער של בני השפחות; כשנמכר לפוטיפר הפך למושל בכל אשר יש לו בבית; בבית הסוהר היה מנהיג האסורים; וזה היה אך טבעי שיהפוך לאחר מכן לשליט על כל מצרים.

גם במקומות בו נראה שההתנהגות של יוסף היא מעט חולמנית, ההסבר הוא שמה שהוביל אותו למעשים אלו הוא אופיו המיוחד. הוא הרגיש הדיין בבית, סיפר על המעשים של אחיו

לאביו והיה חבר לעת צרה של בני השפחות, כי כך עושה מנהיג. אחד מהתפקידים המשמעותיים ביותר של מלך הוא להיות שופט, ויוסף מממש את התפקיד בלי שמינו אותו.

הוא לא חושש לספר על החלומות כיוון שאין בו חשש מלעמת את אלה שיכולים לשנוא אותו עם המציאות, כי היה אדם שאין בו פחד, והוא לא חשש לצאת למלחמה. בהמשך, לאחר שנמכר, הוא הרגיש באמת קצת שליט בבית פוטיפר אדוניו, ולכן יכול היה לסלסל בשערו ולהתנהג באופן שלא מתאים לעבד. כשהיה בבית הסוהר, הוא היה מנהיג האסירים, כי כולם הרגישו ביכולת שלו לפעול מול שלטונות הכלא כדי לדאוג להם לעוד סיגריה או מנה גדולה יותר בארוחת הצהריים.

מתי שהוא שומע חלום, הוא מקבל את עזרתו של הקב"ה כיצד לפתור אותו – כלומר איך לתרגם חלום שניתן ברמזים, לשפת החיים. כמו מתורגמן, הוא מכיר היטב את שפת האם שלו – שפת המציאות, ומביא דברים שלמד משפה אחרת שהוא מכיר כשפה שניה, ומתרגם אותם למה שעתיד להתרחש.

יתכן שיוסף תולה יהבו בשר המשקים, כיוון שהוא זיהה אותו כמישהו שרוצה בטובתו. זו הייתה הטעות הגדולה של יוסף, שקיווה לישועה מבשר ודם, ולא לישועה מבורא העולם. בסופו של דבר יוסף גם מגיע לשלטון, להיות המשנה למלך מצרים. במילים אחרות, יוסף מוצא סוף סוף את הייעוד שלו בחיים.